

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Complectens Quæstiones, Qvæ Dispvatæ Dicvntvr, & Quæstiones
Quodlibetales, siue Placitorum eiusdem S. Thomæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Vtrum in diuinis sint tantum tres personæ, vel plures, vel pauciores.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72780](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72780)

D. 508.

¶ 2 Præ. Secundum. Philos. in 10. Metaphy. diuersū dicitur absolute, differens uero relative. unde omne differens est diuersum, non aut omne diuersum est differens: sed in diuinis conceditur esse differētia. Dicit n. Dama. differentiam personarum in tribus proprietatibus, i. paternali & filiali, & processibili recognoscimus. ergo in diuinis est diuersitas.

¶ 3 Præ. Differentia accidentalis facit alterum solum: differentia uero substantialis facit aliud, i. diuersū. Cū ergo in diuinis sit differētia, & nō possit ibi esse accidentalis dīa, & per cōsequēs oportet quōd sit differētia substantialis: oportet q̄ sit ibi diuersitas.

¶ 4 Præ. Multitudo causatur ex diuisione, sicut iā dictū est, ubi autem est diuisione, sequitur diuersitas. ergo in diuinis cū sit multitudo, erit ibi diuersitas.

¶ 5 Præ. Idē & diuersū sufficere diuidit ens: sed p̄ nō est idē filio, nō n. cōcedit q̄ p̄ generādo filii, generet se Deum. ergo filius est diuersus a patre.

Sed contra est, quod Hil. dicit in 7. de Trin. Nihil in diuinis nouum, nihil diuersum, nihil alienum, nihil separabile.

¶ 2 Præ. Ambr. dicit in libro de Trini. Pater & filii diuinitate unum sunt, nec est ibi substantiæ differentia nec ulla diuersitas.

RESPON. Dicendū, q̄ sicut dicit Hieron. Ex uerbis inordinate prolatis incurritur heresis. Et iō sic loquendum est de diuinis, ut nulla errori occasio præbeatur. Fuerit autem circa diuina duo errores, præcipue cauendi ab illis qui de unitate & trinitate in diuinis loquuntur. scilicet error Arrij qui unitatem essentia negauit, ponens aliam essentia esse patris, & aliam filii. Alius error est Sabellij, qui negauit pluralitatem personarū, dicens eundē esse patrem qui est filius. Ad euitandum ergo errorem Arrij, sunt nobis quatuor cauenda in fidei confessione. Primo diuersitas, per quā tollitur unitas essentia quā consistemus dicendo eē vnū Deū. Secūdo diuisione, quæ obuiat diuinae simplicitati. Tertio disparitas, quæ repugnat equalitati diuinarū personarū. Quarto ut nō consisteamus filii eē alienum a patre, per quod tollitur similitudo. Similiter contra errorem Sabellij sunt quatuor cauēda. Primo singularitas, p̄ quā tollitur nature diuine cōmunicabilitas: secūdo nomen unici, per quod tollitur realis distinctio personarum: tertio confusio, per quam tollitur ordo q̄ est in diuinis personis; quarto solitudo, per quā tollitur cōsociatio diuinarum personarum. Confitemur autē contra diuersitatē, unitatem essentia: cōtra diuisionē, simplicitatē: contra disparitatē, equalitatē: contra alienū, similitudinē: contra singularitatē personarum, pluralitatē: contra unicum, distinctionē: contra cōfusionē, discretionem: contra solitariū, cōsonantiam & connexionem amoris.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod substantia accipitur ibi pro hypostasi: non pro essentia, cuius multitudo faceret diuersitatem.

AD II. dicēdū, q̄ licet a quibusdā doctorib⁹ ecclesie inueniatur nomen dīa circa diuina; nō tñ est eōdē utendum nec ampliandum, q̄ dīa importat distinctionem aliquam secundum formam, q̄ nō pot̄ esse in diuinis, cum forma Dei sit diuina natura, ut Aug. dicit: sed exponenda est differentia, ut ponatur pro distinctione, quæ minimum distinctionis importat: cum ēt s̄m relatiōes, uel sc̄dm solā rōnē, aliqua distingui dicantur. Sic etiam exponendum est si inueniatur diuersitas in diuinis, ut pot̄ si dicat quod diuersa est persona patris a persona filij, accipiendum est diuersum p̄ distincto. Magis tñ cauēdū est nōmē diuersitatis i diuinis, quā disse-

rentiæ, quia diuersitas magis pertinet ad essentialē diuisionem. Nam qualiscunq̄ formarū multitudo, facit differentiam: diuersitas autem s̄m solū per formas substantiales.

AD TERTIUM dicendum, quod licet in diuinis nō sit accidēs, est tñ ibi relatio, cuius oppositio distinctionē facit in diuinis, non aut diuersitatem.

AD IIII. dicendū, q̄ licet in diuinis nō sit proprie loquendo diuisione, est tamen ibi distinctio per relationes, quæ sufficit ad numerum personarū.

AD IIIII. dicendum, q̄ filius est idem Deus cū patre: non tamen potest dici quod pater se Deum genuerit, filium generando, quia ly se, cum sit reci procum, refert idē suppositum: pater autem & filius sunt duo supposita in diuinis.

ARTICVLVS IX.

Utrum in diuinis sint tres persone tantum, an plures uel pauciores.

NONO quæritur, utrum in diuinis sint tres persone tñ, an plures uel pauciores. Et v̄ quod plures, dicit enim Aug. in lib. contra Maximinum, Filius non genuit creatorem: neque enim non potuit, sed non oportuit. In diuinis autem nō differt esse, & posse, quia nec in aliquibus sempiternis s̄m Philo. in tertio Pyti. ergo filius genuit alium filii, & sic sunt duo filij in diuinis, & per consequēs plures personæ quam tres. Sed diceretur quod hoc qd̄ dicit. Neque non potuit, exponendum est, id est, non ex impotentia fuit.

¶ 2 Sed cōtra, vnicuique supposito alicuius nature cōuenit actus nature illius, nisi propter eius impotentiam. Generatio autem est actus ad perfectionē nature diuine ptinens, alioquin nō conueniret patri, in quo nō est, nisi qd̄ p̄fectionis est. Si ergo filii nō gnerat alium filium, hoc erit: ex impotētia ei⁹.

¶ 3 Præ. Si filius nō pot̄ generare, pot̄ autē generari, hēt ergo potentia ut generetur, non potentia ut generet: aliud autē est generare, & aliud generari. Cum ergo potētia distigant penes obiecta, nō erit eadē potētia patris & filij, qd̄ est hereticum.

¶ 4 Præ. Actio & passio in his quæ agunt & patiuntur, reducuntur ad diuersa principia: nā agit aliqd̄ per rationem formæ in rebus creatis, patitur uero ratione materie: generare autem & generari significantur per modū actionis & passionis, ergo oportet quod ad diuersa principia referantur. Et sic non potest esse vna potentia qua pater generat, & qua filius generatur. Sed diceretur quod est eadem potentia, in quantum utraque radicatur in essentia diuina, quæ una est patris & filii.

¶ 5 Sed contra, Potentia calefaciendi & desiccandi radicantur in uno subiecto, s̄ igne: nec tamen est vna & eadem potentia. alia n. qualitas est calor, qui est principium calefaciendi, & alia siccitas, quæ est principium desiccandi. ergo vnitas diuina essētie nō sufficit ad hoc, quod sit eadem potentia qua pater generat & filius generatur.

¶ 6 Præ. Omnis sapiens & intelligens, ex sua sapientia aliquam conceptionē habet: sed filius est sapiēs & intelligens, sicut & pater. ergo habet aliquā conceptionem. Conceptio autē patris est uerbū quod est filius. ergo filius etiam habet alium filium. Sed diceretur quod uerbum dī in diuinis non solum personaliter, sed essentialiter: & sic uerbum essentialiter dictum potest esse conceptio filii.

¶ 7 Sed cōtra, uerbum dicit speciem conceptā ordinatam

¶ 17 Præ. Omnis relatio exigit duo extrema. sicut A ergo in diuinis personæ non distinguuntur, nisi sicut relationem: ita oportet qd sint in diuinis vel due relationes, & sic erunt quatuor personæ: vel una relatio tantum, & sic erunt solum duæ personæ.

¶ 18 Præ. Ad perfectionem diuinæ bonitatis, felicitatis & gloriæ, requiritur qd sit in Deo vera, & perfecta charitas. nihil enim est charitate melius, nihil charitate perfectius, ut dicit Richar. in 3. de Trinit. Felicitas autem absque iucunditate non est, quæ maxime per charitatem habetur. Ut enim in eodẽ libro dicitur.

¶ 19 Præ. Cum bonum sit communicatiuum sui, perfectio diuinæ bonitatis requirit, qd Deus summe sua communique. Si autem esset tantum una persona in diuinis, non summe communicaret suam bonitatem, creaturis enim non summe communitur: si vero essent solum duæ personæ, non communitarent perfecte delitiæ mutua charitatis. oportet ergo esse secundam personam, cui perfecte communitur diuina bonitas, & tertiam cui perfecte communitur diuinæ charitatis delitiæ.

¶ 20 Præ. Sicut Richardus dicit in 5. de Trinit. In rebus humanis videbis, qd persona de personis pcedit tribus modis: quandoque immediate tantum, sicut Eua de Adam: quandoque mediate tantum, sicut Enoch de Adam, quandoque immediate & mediate simul, sicut Seth de Adam: immediate inquantum eius filius fuit, mediate vero inquantum fuit filius Eua, quæ ab Adam processit. In diuinis autem non potest procedere persona de persona mediate tantum, quia non esset tibi summa germanitas. Relinquitur ergo qd in diuinis sit una persona: quæ non pcedit ab alia. si persona patris a qua procedunt aliæ personæ, una immediate tantum. si filius: alia mediate simul, & immediate. si Spiritus sanctus qui ex parte filioque procedit, ergo est personarum ternarius in diuinis.

¶ 21 Præ. Inter dare plenitudinẽ diuinitatis, & accipere, & accipere & non dare, medium est dare, & accipere: dare autem plenitudinem diuinitatis, & non accipere, pertinet ad personam patris: accipere vero & non dare, pertinet ad personam Spiritus sancti oportet ergo esse tertiam personam, quæ plenitudinem diuinitatis & det & accipiat, & hæc est persona filii, sunt ergo tres personæ in diuinis.

¶ 22 Præ. Dicendum, qd secundum positionem hereticorum, nullo modo potest poni certus personarum numerus in diuinis. Intellexit enim Arrius personarum trinitatem hoc modo, qd filius & Spiritus sanctus, esse quædam creaturæ: quod etiam Macedonius de Spiritu sancto sentit. processio autem creaturarum a Deo non de necessitate certo numero terminatur, cum diuina virtus ex sua infinitate hoc habeat, qd omnem creaturam modum, speciem, & numerum excedat. Unde si Deus pater omnipotens creauit duas excellentissimas creaturas, quas Arrius dicit filium, & Spiritum sanctum, non est remota quælibet æquales, vel etiã maiores creare poterit. Sabellius autem posuit, qd pater, & filius, & Spiritus sanctus non distinguuntur: nisi nomine, & ratione. Quæ etiã patet in infinitum posse multiplicari, secundum qd ratio nostra infinitis modis de Deo cogitare potest ex uariis effectibus, & cum diuersimode noiare. Sola autem in catholica fides, quæ ponit unitatem diuinam naturam in personis realiter distinctis, ternarii numeri potest rationem in diuinis assignare. Impossibile enim est, qd una natura simplex sit: nisi in uno sicut in principio. Vnde Hil. dicit in lib. de Synodis: qd qui consistit in diuinis duos innascibiles, consistit in duos Deos: unum enim Deum prædicari natura vnus innascibilis Dei exigit. Vnde & quidam philosophi dixerunt, qd in rebus quæ sunt sine materia, non potest esse pluralitas nisi secundum originem. Vna enim natura potest in pluribus esse ex æquo per materiam diuisionem, quæ in Deo locum non habet. Unde impossibile est ponere in diuinis, nisi unam personam innascibilem, quæ ab alio non procedat. Si autem ab eo aliæ personæ procedant, oportet qd hoc sit per aliquam actionem. Non autem per actionem transeuntem in id, quod est extra agentem, sicut calcæcere vel secare sunt actiones ignis & ferris, & creatio ipsius Dei: quia sic personæ procedentes essent extra naturam diuinam. Relinquitur ergo, qd processio personarum in unam naturam diuinam non sit nisi sicut operationes, quæ non transeunt extra: sed manent in operante. Hæc autem in natura intellectuali sunt solum duæ: intelligere & uelle: sicut autem utramque earum inuenitur aliqd procedens, cum hæc operationes perficiuntur. Ipsum enim intelligere non perficitur, nisi aliquid in mente intelligens concipiatur, quod dicitur uerbum. Non enim dicimus intelligere: sed cogitare ad intelligendum antequam conceptio aliqua in mente sua stabilatur. Similiter etiam ipsum uelle perficitur in amore ab amante per uoluntatem procedente, cum amor nihil sit aliud quam stabilimentum uoluntatis in bono uolito. Verbum autem & amor in creatura quidem non sunt personæ subsistentes in natura intelligente, & uolente. Intellegere enim & uelle creaturæ non est eius. Unde uerbum & amor sunt quædam superuenientia creaturæ intelligenti, & uolenti: sicut accidentia quædam. Cum autem in Deo idem sit esse, intelligere, & uelle, necessarium est qd uerbum, & amor in Deo non accedat, sed subsistant in natura diuina. Non autem est in Deo nisi unum simplex intelligere, & unum simplex uelle, quia intelligendo essentiam suam, intelligit

Quæst. dist. S. Tho. M omnia,

Vide 1. par. q. 11. art. 1. per totam questionem.

A medio il. per 6. pag.

D 975.

omnia, & volendo bonitatem suā, vult omnia quae vult. Nō est ergo nisi vñ verbum, & vnus amor in diuinis. Ordo autē intelligendi & volendi aliter se habet in Deo, & nobis. Nos. n. cognitionem intellectiua, a rebus exterioribus accipimus; per voluntatē vero nostram in aliquid exterius redimus tanquam in finē, & ideo intelligere nostrum, est secundum motum a rebus in animā, velle vero secundum motū ab anima ad res. Deus autem nō accipit scientiā a rebus, sed per scientiam suam causat res; nec per voluntatem suam, tendit in aliquid exterius, sicut in finē, sed omnia exteriora ordinat in se, sicut in finē. Est ergo tā in nobis, quā in Deo circularis quaedā in operibus intellectus, & voluntatis. Nā voluntas redit in id, a quo fuit principium intelligendi; sed in nobis concluditur circulus ad id quod est extra, dū bonū exterius mouet intellectū nostrum, & intellectus mouet voluntatē, & voluntas tendit per appetitū, & amorē in exterius bonū. Sed in Deo iste circulus claudit in seipso. Nā Deus intelligendo se condit verbum suū, quod est etiam tō omnium intellectuum per ipsum, p. hoc quod omnia intelligit intelligendo seipsum, & ex hoc verbo procedit in amore omnium, & sui ipsius. Vnde dixit quidam quod monas monadē genuit, & in se sū re flecit ardore, postquam vero circulus conclusus est, nihil ultra addi potest, & ideo nō potest sequi tertia processio in natura diuina, sed sequitur vltimus processio in exteriorē naturam. Sic ergo oportet quod in diuinis sit vna tū persona non procedens, & duae solae personae procedentes: quarū vna persona procedit ut amor, & alia ut verbum; & sic est personarum ternarius numerus in diuinis. Cuius quidē ternarii similitudo in creaturis apparet tripliciter. Primo quidem sicut effectus representat causam, & hoc modo principium totius diuinitatis, si pater representatur per id, quod est primū in creatura, si per hoc quod est in se una subsistens: verbum vero per formam: cuiuslibet creaturae, nam in his, quae ab intelligente aguntur, forma effectus a conceptione intelligentis derivat: amor vero in ordine creaturae. Nam ex eo quod Deus amat seipsum, omnia ordine quodam in se conuertit, & ideo haec similitudo dicitur veltigii, quod representat pedem sicut effectus causam. Alio modo similitudo rationem operationis, & sic representatur in creatura rōnali tū, quae potest se intelligere, & amare, sicut & Deus: & sic verbum & amorem sui producere. & haec dicitur similitudo naturalis imaginis: ea enim imaginem aliorum gerunt, quae similem speciem praefertunt. Tertio modo per unitatem obiecti, in quantum creatura rōnalis intelligit, & amat Deum, & haec est quaedam vnionis conformitas, quae in solis sanctis inuenitur, qui idem intelligunt, & amant quod Deus. De prima quidem similitudine dicit Iob. 11. Forsitan vestigia Dei cōprehēdes, De secūda, Gen. 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: & dicitur imago creationis. De tertia, 2. ad Cor. 3. Nos. n. omnes reuelata facie gloriā Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur: & haec dicitur imago recreationis.

Ad primū ergo dicendū, quod ideo dicit Aug. quod non est dicendum, quod filius nō potuit generare: sed non oportuit, quia nō ex impotentia filij est, quod non generat: ut hoc quod dicit nō potuit, sumatur priuatiue & nō simpliciter negatiue: per hoc autē quod dicit quod nō oportuit, significat quod sequeretur inconueniēs, si in diuinis filius alium filium generaret. Quod qui-

dem inconueniens ex quatuor potest considerari. Primo quidem; quia cum filius in diuinis procedat ut verbum, si filius filium generaret, sequeretur quod in Deo verbum ex verbo procederet. Quod quidem eōdem potest, nisi in intellectu inquitino & discorsivo, in quo verbum ex verbo procedit: dum ex consideratione vnus veritatis, in alterius veritatis consideratione procedit. Quod nullo modo conuenit perfectiōni, & simplicitati intellectus diuini, qui vno intuitu omnia simul videt. Secundo, quia illud per quod aliquid indiuiduatur, & incommunicabile efficitur, impossibile est pluribus esse commune. Id enim per quod Sortes est hoc aliquid, nec intelligi potest pluribus in esse. Vnde si filiatio in diuinis, plura conueniret, non esset filiatio constitutens incommunicabilem filij personam: & ita oporteret quod filius indiuidua persona constitueretur per aliquod absolutum, quod essentia diuina vnitati non conuenit. Tertio quia nihil vnum secundum se potest existens, potest secundum numerum multiplicari, nisi ratione materiae: & haec ratio in diuinis non potest esse, nisi vna essentia: quia diuina essentia immaterialis omnino. Si autem essentia plura esset in diuinis, oporteret etiam esse filiationes plures, & oporteret eas secundum materiam subiectam multiplicari, quod diuina immaterialitas non conuenit. Quarto, quia filius dicitur aliquis ex hoc quod naturaliter procedit: natura autem procedens debet determinari, nisi per accidens: ex aliquo naturaliter plura procedunt propter materiam diuinitatem, & ideo vbi est omnino immaterialitas, oportet solum filium vnum esse. An secundum dicendum, quod dupliciter aliquid potest esse naturae abicitius, vno modo secundum absolute considerationem: & sic oportet ut quae aliquam naturam pertinent, conueniant omnibus dispositis in natura illius: & sic conuenit naturae diuinae esse omnipotentem, & creatorem, & alia huiusmodi, quae sunt communia tribus personis. Alio modo pertinet aliquid ad naturam, secundum quod consideratur in aliquo vno supposito: & sic non oportet, quod id quod conuenit naturae, conueniat cuiuslibet supposito illius naturae. Sicut enim natura generat habet aliquid in vna specie, quod alteri speciei non conuenit, quemadmodum ad naturam sententiam consequuntur: quaedam in homine, non autem in animalibus brutis, ut habere excellentissimum intellectum, & reminisci, & alia huiusmodi: ita etiam aliquid pertinet ad naturam speciei, prout est in indiuiduo, quod non conuenit alij indiuiduo eius speciei: sicut patet quod natura humana prout filius Adam, conuenit quod nō sit per generationem naturalem accepta, quod tamē in alijs indiuiduis huiusmodi naturae non inuenitur, & per hunc modum oportet quod in persona patris. Quod patet ex hoc, quod pater constituitur persona incommunicabilis nisi ex paternitate, quae competit ei secundum quod est generans: & ideo nō sequitur quod filius, licet sit per se suppositum diuinae naturae, possit generare. Ad tertium dicendū, quod licet pater possit generare, nō autē filius, nō ramen sequitur, quod potest aliquam habere patrem quam nō habet filius. Eadem enim potentia est patris & filij, per quam & pater generat, & filius generatur. Nam potentia absoluta quiddam est: & ideo nō distinguitur in diuinis: nec nec bonitas, nec aliquid sic dictum.

Is fuit Mercurius triplex.

Is fuit Mercurius triplex.

Is fuit Mercurius triplex.

vero & generari in diuinis non significant aliqd ab-
solutum: sed solā relationem in diuinis. Relationes
autē oppositæ, in vno & eodem absoluto cōicāt in
diuinis & ipsū nō diuidunt: sicut pater q̄ in patre
& filio est vna essentia. vnde nec potentia distinguitur
in diuinis, per hoc q̄ est ad generare & genera-
ri. Non enim ēt in creaturis oportet, q̄ per quanti-
cumque obiectorum distinctionem potentia distin-
guatur: sed per differentiam formalem obiectōrū,
& quæ in eodem genere accipiatur: sicut potentia
visua non distinguitur per hoc, quod est videre homi-
nē, & videre alium: quia ista differentia non est
sensibilis in quantum est sensibile. & similiter in
diuinis absolutum per relationem non distinguitur.

AD QUARTVM dicēdū, q̄ in oī operatione quæ
transit ab agēte in rem exteriorē, requiritur aliud
principium in agente, per quod est agens: & aliud
principiū in patiens, per quod est patiens. In opatio-
ne autē, q̄ nō trāsīt in rē exteriorē, sed manet in opē-
rāte, nō requiritur nisi vnū operationis principiū: si-
cut ad volēdū requiritur principiū ex parte volētis, p̄ qd
possit velle. In creaturis autē est generatio s̄m opatio-
nem transcendentem in rem exteriorē: vnde oportet
q̄ sit alia potētia actiua in generante, & alia passi-
ua in generato: sed generatio diuina attenditur s̄m
operationem, non quidem in aliquo exteriori tran-
scendentem, sed interiori manentem, id est secundum
conceptionem verbi. Vnde non oportet q̄ alia sit
potentia actiua in patre, & alia passiuā in filio.

AD QUINTVM dicēdū, q̄ calor, & sapor put in se
cōsiderant sunt qualitates q̄dā: p̄nt t̄m dici potētia
s̄m q̄ sunt actiua quorundā principia. vnde patet, q̄
licet radix prima & remota quæ est subiectū sit vna
radix: tamen propinqua quæ est qualitas nō est vna.

AD SEXTVM dicēdū, q̄ sicut pater est Deus gene-
rās, Filius autē est Deus genitus: ita dicēdū est q̄ p̄r
est sapiēs, vt cōcipiēs: Filius vero sapiēs, vt verbū cō-
ceptū. Filius. n. in eo q̄ est verbū, est quædā conce-
ptio sapiētis: sed quia quicquid est in Deo est Deus,
oportet q̄ ipsa cōceptio sapiētis Dei, sit Deus, & sapi-
ens, & potens, & quicquid aliud cōmpetit Deo.

AD SEPTIMVM dicēdū, q̄ verbū d̄ in diuinis non
pōt dici nisi p̄sonaliter s̄m pprie accipiatur. Nulla. n.
alia origo in diuinis ēt pōt, nisi immaterialis & quæ
sit cōueniēs intellectuali nature, qualis est origo ver-
bi, & amoris. vnde si p̄cessio verbi & amoris nō suf-
ficit ad distinctionē personalem insinuandam, nulla
poterit esse personalis distinctio in diuinis. Vnde &
Ioā. tam in principio sui Euāgeli, q̄ in prima cano-
nica sua, noīe verbi pro filio vitur: nec est aliter lo-
quendum de diuinis, q̄ Sacra scriptura loquatur.

AD OCTAVVM dicēdū, q̄ dicere, pōt dupliciter su-
mi. vno modo pprie s̄m q̄ dicere, idē est quod ver-
bum concipere, & sic dicit Aug. in 7. de Trinit. q̄ nō
singulus quisq̄ in diuinis: sed solus pater est dicens.
Alio modo cōiter, prout dicere, nihil est aliud q̄ in-
telligere, & sic dicit Ansel. q̄ non solum pater est di-
cens: sed etiam filius & Spiritus sanctus. & tamen li-
cet sint tres dicentes, est vnum solum verbum quod
est filius: quia solus filius est conceptio patris intel-
ligentis, & concipientis verbum.

AD NONVM dicēdū, q̄ nō sequitur q̄ sit genera-
tio in diuinis ex hoc solum, q̄ tribuit generationem
alijs sicut causa effectiua: quia pari ratione sequere-
tur, quod in Deo sit motus, quia tribuit alijs mo-
tum. Sequitur autem quod sit in Deo generatio ex
hoc, quod tribuit alijs generationem, vt causa effe-

A ctiva & exemplaris: pater autem est exemplar gene-
rationis vt generans: sed filius vt genitus. unde non
oportet, quod generet.

AD X. dicēdū, quod generatio est opus diuinæ
naturæ: prout est in persona patris, vt supra dictum
est: unde non oportet quod conueniat filio.

AD XI. dicēdū, q̄ cū filiatio sit relatio conse-
quens determinatum modum originis, scilicet que
est per modum naturæ, impossibile est q̄ filiatio a
filiatione differat differentia formali: nisi forte secū-
dum differentiam naturarum, quæ per generationē
communicatur: sicut potest dici quod alia^s species
filiationis est qua hic homo est filius, & qua hic e-
quus est filius. In diuinis autem non est, nisi una na-
tura: unde non possunt ibi esse plures filiationes
formaliter differentes, & patet etiam quod nec ma-
terialiter, & sic sequitur quod ibi sit tantum una fi-
liatio, & unus filius.

AD XII. dicēdū, q̄ unus splendor ab aliq̄ splen-
dore procedit ex eo, q̄ lux diffunditur ad aliud sub-
iectum, & sic patet quod hoc fit per diuisionē ma-
terialē, quæ non potest esse in diuinis.

AD XIII. dicēdū, q̄ unum quodque amatur in-
quantum est bonum: unde cum una & eadem sit
bonitas patris & filij, & Spiritus sancti, eodem amo-
re, qui est Spiritus sanctus, pater diligit se, & filium, &
Spiritum sanctum, & totam creaturam: sicut eodē
uerbo, quod est filius, dicit se, & filium, & Spiritum
sanctum, & totam creaturam.

AD XIV. dicēdū, q̄ bonitas est id ad quod ter-
minatur operatio uiuentis, quæ manet in operan-
te. primo. n. intelligitur aliquid ut uerū, & sic de in-
ceps desideratur ut bonū, & ibi s̄nt & quiescit ope-
ratio intranea, sicut in fine. sed ex hinc incipit p̄ces-
sus operationis ad exteriora, quia ex hoc q̄ intelle-
ctus desiderat, & amat aliquid p̄conconsideratum ut
bonum, incipit exteriori operari ad illud. Vñ ex hoc
ipso q̄ bonitas Spiritus sancto appropriatur, conue-
nienter accipi potest, q̄ processio diuinarum perso-
narum ultra non porrigitur: sed quod sequitur, est
processio creaturæ, quæ est extra naturam diuinā.

AD XV. dicēdū, q̄ inter oēs lines, linea circu-
laris est perfectior: quia nō recipit additionē. Vnde
hoc ipsum ad perfectionē Spiritus sancti pertinet, q̄
sua processione, quasi quandam circulum diuinæ
originis concludit ut ultra iam addi non possit, si-
cut supra iam ostensum est.

AD XVI. dicēdū, q̄ in hoc quod est accipere vel
cōmunicare naturam diuinam, non attenditur diffe-
rentia, nisi solum secundū relationes. Quæ quidem
differentia inæqualitatem perfectionis cōstituit
non potest, quia ut dicit Aug. contra Maximinum,
Cum queritur quis de quo sit, est quæstio originis,
non æqualitatis uel inæqualitatis.

AD XVII. dicēdū, q̄ sicut communicate diui-
nā naturā, est perfectionis de patre in filio, ita p̄fe-
ctē accipere communicatā est perfectionis in spiri-
tus sancto, & utraque perfectio non differt secū-
dum quantitarem: sed secundum relationē, quæ inæqua-
litatem non constituit, ut dictum est.

AD XVIII. dicēdū, q̄ illud p̄ qd aliqua persona
est incommunicabilis, non potest esse multis cōe,
ut supradictum est. Vnde habere confortum in illo
non faceret iocunditatem: sed destructionē distin-
ctionis personarum. Vnde si pater in paternitate ha-
beret confortē in diuinis, sequeretur confusio p̄so-
narū: & eadem rō est de filiatione & processione.

Quæst. dif. S. Tho. M 2 AD

In cor. ar. &
ad. 1. argu-
clare.

D. 614.

In corp. ar.

Li. 1. ca. 19 n.
medio to. 6.

Ad. 3. argu.

In solut. ad
1. argum.

De processione diuinarum personarum.

Et habet quinque articulos.

- ¶ Primo Enim quaeritur, vtrum sit aliqua processio in diuinis.
- ¶ Secundo, Vtrum in diuinis sit tantu vna processio.
- ¶ Tertio, De ordine processionum ad relationes in diuinis.
- ¶ Quarto, Vtrum Spiritus sanctus procedat a filio.
- ¶ Quinto, Vtrum Spiritus sanctus remaneat a filio distinctus, si ab eo non procederet.

ARTICVLVS PRIMVS.

QVAESTIO de processione diuinarum personarum. & primo quaeritur, vtrum sit processio in diuinis personis. & videtur quod non. Omne enim quod procedit ab aliquo, distat ab eo. sed diuinaru personaru non est aliqua distantia ab invicem. Dicitur filius ioã. 14. Ego in patre & pater in me est. & sic accipit de Spiritu sancto, quod sit in patre & filio & e converso. ergo in diuinis vna persona non procedit ab alio.

¶ 2 Præ. Nihil quod ad motum pertinet Deo proprie attribui potest, sicut nec aliquid quod materia importat processio autem significat quendam materiam. ergo non proprie potest dici in diuinis.

¶ 3 Præ. Omne procedens præintelligitur processionem, nam procedens est processionis subiectum. sed in diuinis non potest esse aliquid procedens processionem præintellectum. Essentia enim diuina non est procedens, sicut nec genita: relatio autem non præintelligitur processionem, sed e converso, sicut iam dictum est. Non ergo potest esse processio in diuinis.

¶ 4 Præ. Omne procedens sicut ab aliquo procedit oportet quod procedat in aliquid: quod autem in aliquid procedit, non est per se subsistens. Cum ergo personarum diuinarum sint per se subsistentes, non videtur eis competere quod procedant.

¶ 5 Præ. Cum creatura nobiliores, sint etiam Deo similiores, quod inuenitur in inferioribus creaturis non autem in superioribus, nec est in Deo inueniatur sicut quantitas dimensiu, materia & alia huiusmodi: processio autem inuenitur in inferioribus creaturis in quibus vnu indiuiduum generat aliud eiusdem speciei, quod non contingit in creaturis superioribus, ergo neque in Deo processio inuenitur.

¶ 6 Præ. Illud quod derogat diuine dignitati, nullo modo est Deo attribuendum: in hoc autem maxime consistit diuina dignitas, quod est prima causa essendi non habet ab alio esse, cui vix repugnare processio: non autem procedens quodammodo ab alio est. Non ergo dicitur esse quod aliquid sit procedens in diuinis.

¶ 7 Præ. Persona est hypostasis proprietate distincta, ad dignitatem pertinente: accipere autem ab alio (quod importat processio) non videtur ad dignitatem pertinere. non ergo processio debet attribui diuinis personis, sicut aliqua personalis proprietas.

¶ 8 Præ. Illud a quo aliquid procedit, oportet quod aliquo modo causam illius: sed vna persona non potest esse causa alterius. neque enim esse potest materia alterius causa intrinseca, formalis. s. vel materialis: cum in diuinis non sit compositio formæ & materia: nec iterum causa extrinseca, cum vna persona sit in alia. Non ergo est processio in diuinis.

¶ 9 Præ.

Ad XIX. dicendum, quod alia attributa non habent operationem intrinsecam, secundum quam possit attendi processus diuinarum personarum: sicut intellectus & voluntas.

Ad XX. dicendum, quod processio naturæ, & intellectus conueniunt in hoc, quod in utraque processione procedit vnu ab vno, ut similitudo eius a quo procedit: amor autem qui procedit secundum voluntatem, procedit duobus mutuo se amantibus. Nec ex hoc quod est amor, habet quod id sit similitudo amantis, & ideo in diuinis idem procedit per modum naturæ, & intellectus, sicut filius & uerbum: sed alia persona est, quæ procedit per modum voluntatis, ut amor.

Ad XXI. dicendum, quod licet sint quinque notiones in diuinis, tamen solum sunt tres proprietates personales constituentes personas: & propter hoc solum sunt tres personæ.

Ad XXII. dicendum, quod relationes ideales sunt Dei ad id, quod est extra. scilicet creaturas: & ideo per eas non distinguuntur personæ in diuinis.

Oportet etiam respondere ad rationes alias quibus concluderetur, quod personarum diuinarum sunt tribus pauciores. Ad quorum primum dicendum, quod in qualibet natura creata inueniuntur multi modi processionum: non tamen secundum quemlibet eorum natura speciei concipitur, & hoc est propter imperfectionem naturæ creatæ, in qua non subsistit quicquid in ea est sicut uerbum hominis quod procedit ab intellectu eius, non est aliquid subsistens, nec etiam amor qui procedit a uoluntate humana: sed filius qui generatur per operationem naturæ, est subsistens in natura humana. & propter hoc hic est solus modus quo natura concipitur, licet in eo sint plures modi processionum: sed in Deo est subsistens quicquid in ipso est. & ideo secundum quemlibet modum processionis communicatur natura in diuinis.

Ad secundum dicendum, quod nihil prohibet etiam a uoluntate aliquid naturaliter procedere. nam & uoluntas aliquid naturaliter uult & amat. scilicet felicitatem, & ueritatis cognitionem: & ideo nihil prohibet quod Spiritus sanctus naturaliter procedat a patre, & filio, quous procedat per modum uoluntatis.

Ad tertium dicendum, quod licet uoluntas, & intellectus non differant in Deo, nisi secundum rationem, tamen oportet illum qui procedit per modum intellectus, realiter distinguatur ab eo, qui procedit per modum uoluntatis. Nam uerbum quod procedit per modum intellectus, procedit ab vno tantum, sicut a dicente: Spiritus uero sanctus, qui procedit per modum uoluntatis, ut amor oportet quod procedat a duobus mutuo se amantibus, uel etiam ex dicente, & uerbo: nihil enim potest amari, cuius uerbum in intellectu non præconcepitur: & sic oportet quod ille qui procedit per modum uoluntatis, sit ab eo, qui procedit per modum intellectus, & per consequens quod distinguatur ab eo.

Ad quartum dicendum, quod qui est ab alio in diuinis, potest esse dupliciter, scilicet per modum uerbi, uel per modum amoris: & ideo qui est ab alio secundum quod communiter dicitur, non sufficit ad constituendum personam incommunicabilem: sed solum secundum quod ad propria determinatur.

Ad quintum dicendum, quod in diuinis sunt quatuor relationes, nedum duæ: sed solum tres ex eis sunt personales, nam una earum. scilicet communis spiratio, non est proprietas personalis, cum sit communis duabus personis: & ideo non sunt in diuinis nisi tres personæ. Alias rationes concedimus.

Ad argumentum in contrarium ductum.

Ad rationes secundo positas.